

Dopis Vládě ČR: proč podporujeme přijetí zákona o zálohování PET lahví a plechovek

27.9.2024 - | Arnika

Vážený pane premiére, vážení členové vlády,

jménem níže zapojených neziskových organizací zaměřených na ochranu životního prostředí se na Vás obrácíme s prosbou o podporu zavedení zálohového systému na PET lahve a plechovky v České republice.

Jsmes přesvědčeni, že zavedení zálohového systému je klíčovým krokem k dosažení ambiciózních mezinárodních cílů v oblasti odpadového hospodářství a cirkulární ekonomiky. Zálohování je ověřené a efektivní řešení, které má prokazatelně pozitivní dopad na životní prostředí i ekonomiku.

Důvody pro zavedení zálohového systému na nápojové obaly – hliníkové plechovky a PET lahve

Podle nové evropské obalové legislativy (známé pod zkratkou PPWR), na které se letos EU domluvila, budou mít všechny členské země povinnost zavést zálohový systém na nápojové plechovky a PET lahve. Článek 44 této regulace definuje všechna pravidla pro „zálohování“. Cílem je dosažení 90% využití materiálů z PET lahví a plechovek. O výjimku z tohoto pravidla mohou požádat ty země, které v roce 2026 dosáhnou zpětného odběru 80 % plechovek a PET lahví uvedených na trh. A zároveň musí předložit strategii a plán opatření, jak dosáhnout 90% cíle k 1. 1. 2029 /viz. paragraf 3 článku 44.

Aktuálně Česká republika současným systémem „barevných popelnic“ vybírá pouze 26 % nápojových plechovek a 73 % PET lahví. Hranice 80 % nejsme u nápojových plechovek schopni do roku 2026 dosáhnout, což potvrzují i zástupci společnosti EKO-KOM a odborníci na odpadové hospodářství. Z toho plyne, že zavedení zálohového systému je pro Českou republiku nevyhnutelné a čím dříve k jeho zavedení přistoupíme, tím dříve se dostaví jeho benefity v podobě efektivního nakládání s nápojovým PET a hliníkem.

Výjimka, kterou si ČR před lety vyjednala na podíl sběru hliníkových obalů (splnění 50 % zpětného odběru všech hliníkových obalů v roce 2025) se zmíněných cílů na nápojové plechovky netýká a není tedy pro cíle vycházející z PPWR relevantní. Jinými slovy, Česká republika bude mít povinnost zálohový systém na PET lahve a plechovky zavést i přes existenci zmíněné výjimky.

Ze strany zástupců obcí zaznívá obava, že zavedení zálohového systému na nápojové obaly bude mít negativní dopad na rozpočty měst a obcí. Opak je ale pravdou, což je možné doložit následujícími čísly.

Celková hodnota materiálu PET lahví a plechovek, které se za celý rok v ČR přes obce v současnosti vyberou a prodají k recyklaci, je 268 mil. Kč. Náklady obcí na sběr a dopravu těchto surovin jsou 341 mil. Kč. Ty jim z větší části hradí EKO-KOM.

Celková materiálová hodnota vybraných PET lahví a plechovek je teoreticky maximální částka, kterou města a obce na PET lahvích a plechovkách profitují. Skutečnost je ale taková, že k obcím se v současné době dostane jen část z této hodnoty. Podle průzkumu MŽP totiž 82 % českých obcí si odpady samy neřeší, ale mají generální smlouvu s odpadovou společností. V takovém případě jde zisk z prodeje surovin odpadové společnosti a obcím zůstávají jen náklady. Je na libovůli odpadových společností, nakolik promítnou zisky z prodaných surovin do nižších cen ostatních služeb pro obce.

Se zavedením zálohového systému je obcím slíbena kompenzace v podobě podílu na nevybraných zálohách, která bude dosahovat výše 265 mil. Kč za rok (průměrná hodnota prvních 4 let provozu) a k tomu se navýší roční příspěvek od EKO-KOMu o 34 mil. Kč za rok. Se zavedením zálohování tedy obcím poputuje bezmála 300 mil. Kč. Jde o přímé platby, o které se už obce s nikým dělit nemusí. Tyto platby by měly více než kompenzovat výpadek tržeb za materiál a půjdou přímo obcím, bez prostředníků v podobě odpadových společností. Zavedení zálohového systému tedy bude mít na obce jednoznačný pozitivní finanční dopad.

Díky zavedení zálohového systému na nápojové obaly již nebudou PET lahve a hliníkové plechovky vstupovat do odpadového systému obcí – nestanou se odpady, ale opakovaně používanou surovinou. PET lahve a plechovky zabírají v součtu přibližně 1,5 % hmotnosti směsného komunálního odpadu, avšak co do objemu je jejich podíl na směsném komunálním odpadu několikanásobně vyšší. Odkloněním nápojových obalů z obecních systémů se uvolní nejen místo ve žlutých kontejnerech

- přibližně 30 %, uvolní se i místo v kontejnerech na směsný komunální odpad, kde končí nevytríděné obaly od lidí, kteří tříditi odmítají. Institut cirkulární ekonomiky vypočítal, že ročně činí objem PET lahví a plechovek v systému SKO objemový ekvivalent 600 tis. kontejnerů s objemem 1100 litrů, což je přibližně 30 tis. plných popelářských vozidel. Pokud se tento objem z obecních systémů odstraní, znamená to pro obce úsporu místa i financí. Tato úspora je vyčíslena na 89 mil. Kč/rok.

Zálohování nápojových obalů výrazně ulehčí městům a turisticky vytíženým oblastem, protože nápojové obaly tvoří zásadní objemovou složku odpadu pocházejícího z veřejných míst. Nápojové obaly jsou hlavní příčinou přeplněnosti veřejných odpadkových košů a v důsledku vyšších nákladů na úklid veřejných prostor.

V České republice se nyní k recyklaci dostane přibližně 51 % PET lahví uvedených na trh a jen 26 % nápojových plechovek. Již v roce 2026 budeme muset tato čísla zvýšit na 80 % u PET lahví i plechovek nebo zavést zálohový systém. Jinými slovy, čeká nás poměrně zásadní změna. MŽP navrhuje zálohový systém, který se osvědčil již v 16 zemích EU a který starost o nápojové obaly přenáší na výrobce nápojů a obchodníky. Ti by měli zafinancovat celý systém, starat se o jeho provoz a v uzavřené materiálové smyčce využívat materiály, které budou v daném systému kolovat.

Pokud však zálohový systém v navrhované podobě zaveden nebude, zůstane povinnost splnění přísných podmínek na obcích. MŽP si zadalo studii, která vypočítává, že obce v takovém případě budou muset investovat 2,3 mld. Kč investičních nákladů do zefektivnění současného systému a následně 3 mld. Kč každý rok navíc v dodatečných provozních nákladech, pokud budou chtít aspirovat na splnění přísných podmínek zpětného odběru nápojových obalů. Co tím obce získají? Nárůst tržeb za dodatečně sebraný materiál by při splnění cílů činil přibližně 400 mil. Kč/rok, avšak jak již bylo uvedeno výše, zisky z prodeje materiálu dnes z většiny inkasují odpadové společnosti. Pokud tedy zůstane povinnost zpětného odběru nápojových obalů na obcích, musí se připravit na to, že ponesou dodatečné náklady v řádech miliard Kč, zatímco dodatečné zisky skončí do značné míry mimo jejich rozpočty, stejně jako v současné době.

Zálohový systém na nápojové obaly funguje velmi spolehlivě, což ukazují zkušenosti 16 evropských zemí, kde zálohování funguje. Nejblíže příkladem je Slovensko, kde se díky zavedení zálohového systému po 2 letech jeho fungování daří zpětně vybírat více než 90 % PET a hliníku udaného na trh. Vybraný PET je díky kontrole a uzavřenosti systému čistý natolik, že je ho možné znovu použít jako recyklát vhodný pro styk s potravinami.

Současný systém, který je v ČR v provozu, je založený na dobrovolném třídění nápojových obalů. Dobrovolnost, bez finanční motivace, však nefunguje efektivně a dochází v něm k plýtvání materiálem a k jeho znehodnocování.

Nápojové plechovky:

Ročně je v ČR udáno na trh přibližně 15 000 tun hliníkových nápojových plechovek (cca 820 mil. ks). Z tohoto množství se vysbírání pouze 26 %, to znamená, že 11 100 tun hliníku končí na skládkách, ve spalovnách nebo jako littering. Souhrnná hodnota vyplývaného materiálu je v současných cenách 216 mil. Kč.

PET lahve:

Ročně se udá na trh přibližně 47 000 tun PET lahví (cca 1,8 mld. kusů). Současným systémem se do žlutých popelnic vysbírání cca 73 %. Při následném třídění plastového odpadu se ještě přibližně třetina vysbíraných PET lahví „ztratí“ na skládkách nebo jako palivo a ve výsledku jde do recyklace přibližně jen 50 % množství udaného na trh. Problémem však je, že takto získaný PET může být stykem s ostatním plastovým odpadem kontaminován, a není ho proto možné použít jako materiál pro styk s potravinami. Souhrnná hodnota vyplývaného PET materiálu je v současných cenách 221 mil. Kč.

Zavedením zálohového systému můžeme v krátké době odklonit desetitisíce tun hodnotných materiálu ze skládek a jejich hodnota přesahující 400 mil. Kč bude jedním ze zdrojů, který pomůže financovat efektivnější zálohový systém.

Předcházení vzniku odpadu je nejvyšším principem hierarchie nakládání s odpady, podle které se řídí odpadové hospodářství v celé Evropské unii. Udržením nápojových obalů v uzavřené smyčce mezi výrobcem a spotřebitelem se z PET lahví a plechovek odpad nestane, po jejich použití jsou ihned surovinou pro další použití stejného účelu. To je čistý příklad předcházení vzniku odpadu.

Česká republika rovněž má svoji strategii přechodu na cirkulární ekonomiku. Zálohový systém na nápojové obaly výrazně přispívá k cirkularitě nápojových obalů – PET lahví a hliníkových plechovek, jelikož udržuje materiály, ze kterých jsou vyrobené, v uzavřené smyčce mezi výrobcem a spotřebitelem.

Zkušenosti ze zemí, které provozují zálohový systém na nápojové obaly, jednoznačně ukazují, že nápojové obaly, na které se vztahuje záloha, se v odpadu sebraného z přírody nebo veřejných prostranství prakticky nevyskytují. Finanční motivace v podobě zálohy funguje jako efektivní motivační prvek. I v případě, že dojde k pohození zálohovaného obalu do přírody, je velká pravděpodobnost, že se najde někdo ochotný obal zvednout a za odměnu v podobě zálohy ho odnést na určené místo.

V současném systému jsou náklady spojené s produkcí nápojových obalů rozloženy prostřednictvím obecních odpadových systémů na všechny obyvatele rovnoměrně – bez ohledu na to, zda daný občan balené nápoje kupuje či ne a bez ohledu na to, jak kvalitně třídí.

Naproti tomu zálohový systém je spravedlivý v tom, že jeho náklady nesou výrobci nápojů, obchodníci a pouze ti občané, kteří nápoje v obalech kupují, ale nevrací zpět. Pokud je někdo zvyklý kupovat balené nápoje, měl by být odpovědný za navrácení obalů na určené místo, případně přenechat odměnu v podobě zálohy někomu, kdo to udělá za něho. Člověk, který nápoje v obalech nekupuje, nebude v podmínkách zálohového systému doplácet na ty, kteří si je kupují.

Podle průzkumů výrazná většina obyvatel je pro zavedení zálohového systému na nápojové obaly, včetně voličů vládních stran. Na druhou stranu, hlavními odpůrci této změny jsou odpadové společnosti, které se obávají, že přijdou o lukrativní zdroj příjmů.

Plastová daň:

Česká republika musí do rozpočtu EU každý rok platit „pokutu“ za plast, který je uveden na trh a není následně zrecyklován. Tato „pokuta“ činí 800 eur / t plastu a jen na PET lahvích „vyplýtvaných“ v rámci současného systému to dělá 500 mil. Kč každý rok. Se zavedením zálohového systému může Česká republika tyto prostředky uspořít.

Hodnota emisí:

S výrobou nového hliníku a PETu je spojena významná uhlíková stopa. Tyto emise, spojené s výrobou vyplývaného materiálu, dosahují výše stovek milionů korun ročně.

Vážený pane premiére, vážení členové vlády, věříme, že zavedení zálohového systému na PET lahve a plechovky je nezbytným krokem pro ochranu životního prostředí, posílení cirkulární ekonomiky a budování udržitelnější společnosti v České republice. Žádáme Vás o podporu tohoto důležitého opatření.

INCIEN – Institut Cirkulární Ekonomiky

Asociace ekologických organizací Zelený kruh

Hnutí DUHA

Greenpeace

Arnika – program Toxické látky a odpady

<https://arnika.org/novinky/dopis-vlade-cr-proc-podporujeme-prijeti-zakona-o-zalohovani-pet-lahvi-a-plachovek>